

۱۷/۸۰ و عرض ۱۰ متر، از آجرهای قدیمی ساخته‌اند. این بنا شامل عرّفه زنانه و کفش کن و اطاق خادم و آبدارخانه است.

مسجد و بقعه سید ابوالقاسم بن موسی بن جعفر علیه السلام در محله سید ابوالقاسم رشت

بنای اصلی بقعه به طول ۶/۶۵ و عرض ۴/۳۰ متر است و صندوقی ساده در وسط آن است. در ضلع جنوبی يك پنجره به عرض ۵۵ سانتی‌متر و پنجره‌ای به شك اراکشی سر به طرف کوچک دارد در ضلع غربی در ورودی است که از مسجد به بقعه می‌رود و دو پنجره کوچک در این ضلع است. در ضلع شمالی دو در ورودی و سه پنجره به مسجد دارد. در ورودی شرقی، از کفش کن است. در طرفین این کفش کن دو امار است که در یکی از آنها شمع می‌افروزند. سقف بقعه لمبه کوبی با درزپوش خطدار است

مسجد دارای دو قسمت است قسمتی از آن در شمال بقعه به طول سیرده متر و عرض هشت متر و نیم که دارای دو فیله‌ای آجری مربع شکل به محیط دو متر است و قسمتی در غرب بقعه، به طول ۱۳/۷۰ و عرض ۴/۳۰ متر است قسمتی از سقف مسجد لمبه کوبی با درزپوش پهن و قسمتی لمبه کوبی بدون درزپوش است. نام سراسر بنا سفال سراسر است. (عکس شماره ۱۶۴)

صندوق عدالت

نزد يك مسجد میان تکه در محله خمیران کیاب

در سال ۱۲۸۹ قمری، صندوقی برای نامه‌های عرض حال به شخص ناصرالدین شاه، نزدیک این مسجد نصب کردند (۱) از آن تاریخ، مسجد میان تکیه به نام صندوق عدالت معروف شد مسجد فعلاً به دکان تبدیل شده و محل صندوق هم دبستان داریوش امروزی است

(۱) گیلان، اسب و حاشیه، ص ۸۷

مسجد و تکیه خمیران در محله خمیران شریفیه

مسجد کنونی بسائی ساده به طول ۱۱/۴۰ و عرض ۱۰/۲۰ متر است. محرابی با گچ بری مقرنس دارد در ضلع شرقی دری به آبدارخانه و دری به حایه وقفی که پیشتر نماز در آن ساکن است و دری به طرف حیاط دارد در ضلع شمالی دو پنجره بر رگ به طرف حیاط و دری به کفش کن دارد. در ضلع غربی دو پنجره بر رگ به محوطه بار حاو مسجد دارد قسمتی از اراضی تکیه را عباس مالاجاه خریداری کرده و فعلاً هفت در دکان و دو دستگاہ عمارت دو طبقه ساخته است از مسجد و تکیه بالا محایه خمیران کیاب که رابینو از آن یاد می کند اثری نیافتیم

مسجد و مدرسه حاجی محمد کریم در محله کباب رشت

بسائی است به طول ۱۷/۲۵ و عرض ۶/۷۰ متر سه ستون در وسط بناست. در این سه ستون، سر بالی است که و اشابه‌های دو قسمت بنا بر آن متکی هستند. محراب کاشیکاری آن کار احمد پوریوسف مورخ ۱۳۶۲ قمری است سحره‌های مختلف و متعدد در چهار جهت بناست عروه رنانه بالای کفش کن است. سقف بنا لینه کوبی حطائر و نام سراسر بنا سوال سراسر از مدرسه چیزی بر جای نیست مقداری از اراضی آن ساختمان و حیاطهای شخصی شده است

مسجد لاکانی در محله سبزه میدان کباب رشت

این مسجد که طرح و وضع قدیمی آن محفوظ مانده است به طول ۱۴/۳۰ و عرض ۱۲/۷۰ متر است. چهار فیما در وسط بناست که سر آنها مقرنس کاری است در ورودی شرقی است و راه عروه‌های رنانه برار همین در است از در ورودی غربی، از کفش کن، بد صحن مسجد می توان وارد شد. اطاق خادم، از صحن مسجد بالاتر و عروه مانند است و از دری متصل به آن است. دو پنجره در طرف جنوب و سه پنجره

بزرگ به طرف شمال دارد . محرابی کاشیکاری دارد که کاشیهای آن سبباً قدیمی است . سقف بنا لمبه کوبی خطدار با درزپوش و سراسر بام سفال سراسر است . ریز مسجد دو باب دکان و مقابل آن نیز دراراضی تکیه قدیمی دو باب دکان دیگر ساخته اند

برج چهارسرا

کبار چشمه چهارسرا در محله چهارسرای کباب

با اینکه بدین بنا نام برج داده اند ، هیچگونه شاهتی به برج ندارد . بنائی است آحری به طول ۲۹/۵ و عرض ۱۰/۳۰ متر . در ضلع جنوبی آن پنج در باس طاق آحری و قسمت اصافی متصل بدان طاقی بلند و آحری دارد ، بالاخانه‌ای نیز در این سمت بنا شده است . بالای یکی از طاقها کتیبه‌ای کاشیکاری به این شرح است :

و صرف لنا مثلاً ونسی خلقه قال من یحیی العظام وهی رمیم قل یحییها لدی
اشاها اول مرّة وهو بکل خاق علیم (۱) رحب ۱۳۳۵
هشت در ، طرف شمال است که یکی از آنها سردری دارد . این منبرل
قدیمی سردار امجد است که در واقعه حنگل ار رشت فرار کرد و این بنا با تمام
ماند . (عکس شماره ۱۶۵)

مسجد چهارسرا

در محله چهارسرای کباب

بنائی است ساده به طول ۱۷/۲۰ و عرض ۱۲/۵ ، شش ستون در وسط در ورودی
شمالی است و پنجره‌هایی در جهات مختلف دارد . محراب آن از سنگ مرمر و تاره -
سار است سقف لمبه کوبی خطدار و بام سفال سراسر است . گلدسته آحری زیر بنائی دارد
که پس از نقل آیاتی از قرآن کریم این کتیبه بر آن دیده می شود
مشهدی صادق عطار ولد مرحوم کر بلائی حسین ساکن جو ما سرا ۲۱ رحب
۱۳۳۶ (عکس شماره ۱۶۶)

بقعه دانای علی در محله چهارسرای کباب

بقعه، امروز، در میان خیابان چهارسراست این مرد از نیکان و وارستگان بوده است و مردم او را دانا خوانده‌اند. مرقدش در اطاقی به طول ۱۱/۸۰ و عرض ۵ متر است صندوق مرارش در کنج این اطاق به طول ۱۹۰ و عرض ۱۰۵ و ارتفاع ۶۵ سانتیمتر و از چوب آراد است کفش کنی طرف راست در ورودی دارد سقف بنا لمبه کوبی و پام سفال سراست (عکس شماره ۱۶۷)

تکته میر کوچک در محله کباب شهر دست

ارتکیه نشانی نیست حای آن نزدیک بقعه دانای علی بوده است. امروز اراضی آن جزء خیابان رشتیان شده است.

مسجد حاجی قاسم خان در کرف آباد محله کباب

امروز بنامی ارحاجی قاسم خان در میان نیست و مسجد او به نام مسجد کرف-آباد معروف است. مسجدی نسبتاً قدیمی است که طول آن با قسمت رانه ۹/۷۵ و عرض آن ۷/۶۰ متر است میان مسجد فیلهائی است که پنج در ارسی خوبی، فاصله دیوار تا فیلهارا پر کرده است. در صلع جنوبی سراسر چهار پنجره متصل یکدیگر است و در سایر جهات نیز پنجره‌هایی دارد در ورودی شرقی و در حیاط است سه در طرف غربی است که یکی از آنها در ورودی است. اردر دیگر نه آید ارحابند وار در سوم به کفش کن می‌روند

مسجد ملاعلی محمد و تکته آن در محله کباب

ارتکیه نشانی بر حای نیست. مسجد بمائی ساده به طول ۸/۱۰ و عرض ۷/۸۰ است محرابی گچ‌بری ساده دارد که آیه نور تا (کل شیء علیم) بر آن گچ‌بری شده است قسمت شرقی بنا عرقه‌های زیاده است که بر سه ستون چوبی استوار است.

در ضلع غربی پنجره‌ای به کوچه و دری به آبدارخانه است. در ضلع جنوبی فقط پنجره‌ای به کوچه دارد. در ضلع شمالی پنج پنجره نزرگی به خیابان ملاعلی محمد است در ضلع شرقی دری به کفش کن است. سقف لمبه کوبی با درزی پوش بهن خط دار و دام آن سفال سر است. (عکس شماره ۱۶۸)

مزار آقا بی بی زیب در محله گیاب رشت

در سال ۱۳۳۱ قمری در حتی کهنسال در این جا بود که ران ناراجت خود از اومی حواستند (۱) امروز به قمری کاشیکاری مندل شده است.

مسجد سمع بزاز در محله بیستون گیاب

این مسجد نزدیک منزل دکتر لقمان بود، بر اثر احداث خیابان بیستون یکسره از میان رفت متولی با بوائی که از سهرداری گروت و با کمکهای مادی که ساکمان محل کردند، در ضلع شمالی خیابان نزدیک منزل حاجی شیخ کاظم، مسجدی ساخت که فعلاً امام راتبهم دارد

حمام پیرسرا در محله پیرسرای رشت

سردر حمام، کاشیکاری سسته ظریفی دارد. در هلال کوچک بالای سردر، سمله و وان یکاد تا للعالمین در هلال بانی «تمثال اعلی حضرت اقدس سلطان احمد شاه قاجار» و در حاشیه سه طرف سردر تمثال سلاطین قدیم ایران دیده می شود این ابیات پیر در بالای این سردر خوانده شد

هر آرو سیصد و سی و چهار ار هجرت
داشتن کسه بحر سجاسه صاحب فصل
یکی ر دوده احمد ر دوحه حیدر
گذشته بود که شد که احتتام این حمام
سه کنز خود سه کان هنر سد نیکو نام
که باقر است و را نام باقری فرحام

دو فخر حاج یکی بدحسن يك عبدالله
 اگر سؤال نمائی ز نام معمارش
 ر و صاع کاشی حمام اگر زمن خواهی
 عمل مشهدی محمد ولد مرحوم حاج یوسف کاشی ساز سنه ۱۳۳۴. (عکس
 شماره ۱۶۹)

مسجد پیرسرا در محله پیرسرای رشت

بنائی است نسبه قدیمی به طول ۱۱/۱۰ و عرض ۸/۵ متر. فیلیپائی در وسط
 مسجد است که قسمت پائین آن هشت صلیبی و به ارتفاع ۸۰ سانتیمتر و باقی مدور
 است. اراره مسجد کاشیکاری به ارتفاع ۸۰ سانتیمتر است. طرف غرب دری به
 حوضخانه و طرف شرق دری به کفش کن است. پنجره های متعدد کوچک و بزرگ در
 جهات مختلف است پهلوی محراب، دری بزرگ است که به اطاقی به طول ۶/۳۰
 و عرض ۲/۹۰ متر بازمی شود. در این اطاق قبر ملا رحعلی مرد پیرسرا است.

مسجد درویش مخلص و تکیه آن در محله کرف آباد

سراسر عرصه و اعیان این مسجد و تکیه در خیابان تازه و نیمه تمام
 دکتر سام افتاده است. قبر میره نیر در این خیابان افتاد و در مهر ماه ۱۳۴۵
 خراب شد.

مسجد حاجی آباد در محله حاجی آباد در مقابل منزل سردار معتمد

طول بنا ارحارح ۱۲/۹۰ و عرض آن ۱۹/۱۰ متر است. در ورودی شمالی و
 ابتدا به کفش کن می رود از طرف شرق نیز دری به کفش کن دیگر دارد. در طرف
 غرب نیز در ورودی در رگی دارد دو فیلبای هشت صلیبی وسط مسجد است که
 سر بالی بر آنها تکیه کرده است در چهار جهت مسجد پنجره های متعدد و مختلف
 است سقف لمبه کوبی حطدار و نام سفال سر است.

بقعه آقا سید ابراهیم بن موسی الکاظم علیه السلام
در محله بادی الله (= بدیع الله) شهر رشت

اطاقی است به طول ۶/۳۸ و عرض ۳/۵۵ متر. صندوقی آهنین بر مرقد است که صریحی میل‌های آهنین دارد. ازاره داخل اطاق تا ۷۲ سانتیمتر کاشیکاری و باقی سفیدکاری است در کیلوئی، اشعار هفت بند محتشم «مرع هوا و ماهی دریا کتاب شد» بر کاشی نوشته شده است و این عبارت در آخر ابیات دیده می‌شود. بتاریخ دهم شهر ذی قعدة ایت ایل سنه ۱۳۴۰ هجری این کتیبه محمد باقر حمامی فتح الله زاده.

بک در ورودی طرف غرب و دو در طرف جنوب دارد. پنجره‌هایی نیز در چهار جهت بنا دیده می‌شود. در طرف غربی، اطاقی متصل به صحن است که درازای آن عرض صحن و پهنای آن ۲/۲۸ متر است. ایوانی به طول ۱۰/۵ و عرض ۳/۳۰ متر در جلو بناست. حلو ایوان را آلت نندی کرده و شیشه انداخته‌اند.

حیاط کوچکی پهلوئی بقعه است که بتازگی حمد اطاق در آن بنا کرده‌اند و مدفن چند تن از بزرگان شهر است صریح قدیمی بقعه که طراقتی داشت در این حیاط بود. (عکس شماره ۱۷۰) در این حیاط نیز شمایی از حسن بن علی علیه السلام بر کاشی دیده می‌شد. (عکس شماره ۱۷۱)

سنگ قبری بدین شرح در ایوان است

وفات مرحوم مغفور مشهدی امین ولد مرحوم کر بلائی رستم فی شهر رجب ۱۲۲۶ نشانه‌ها مهر و تسبیح و شانه و دو انگشتر و ریر اینها گنادان با گل است متصل به بقعه. مسجدی به نام مسجد آقا سید ابراهیم است (۱) که اخیراً بنام مسجد اردبیلیها معروف شده است. طول این بنا ۱۱/۹۰ متر و عرض آن ۱۰ متر است دو پیلانی آجری در وسط مسجد است در ورودی مسجد طرف کوجه سردار است که به کنش کن و آبدارخانه می‌رود در ورودی دیگری در طرف غربی است که از حیاط وارد کن مسجد می‌شود در شمال دو پنجره نزرگ که تاریر سقف و دری به کنش-

(۱) رابعمحمد این مسجد را در محله بدیع الله بدیع الله ذکر کرده است

کن دارد که از کفش کن بدخیابان بادی الله (= ندیع الله) می رود . پنجره های کوچک و دررگ در سایر اصلاع بنا نیز هست . سقف لمبه کوبی و بام سفال سر است

مسجد صفی (۱) = مسجد سفید = مسجد شهیدیه

در محله مسجد صفی شهر رشت

یکی از مساجد قدیمی شهر رشت مسجد صفی است حسن بیک روملو، این مسجد را مسجد سفید خوانده است و می نویسد که شاه اسماعیل صفوی، هنگام فرار از اردبیل به گیلان، چند روزی را نزدیک این مسجد گذرانده است نزدیک این مسجد، دکان حواهر فروشی میر بجم بود که در این چند روز خدمت شاه اسماعیل را کرد. هنگامی که شاه اسماعیل به سلطنت رسید، میر بجم به لقب امیر الامرا ممتحر شد و به این مقام ارتقا پیدا کرد . بنا بر قول حسن بیک ، می توان گفت که این مسجد قبل از جریان کشته شدن محمد باقر میرزا پسر زرگ شاه عباس بنا بوده و نام آن مسجد سفید بوده است احتمال می رود پس از کشته شدن محمد باقر میرزا که معروف به شاه صفی بوده است، نام سفید به مرور زمان پس از قتل او در حواهر این مسجد به صفی تبدیل شده باشد . جریان قتل شاه صفی از این قرار است .

محمد باقر میرزا پسر زرگ شاه عباس که به صفی میرزا معروف بود، در روز چهارشنبه ۱۲ ماه شوال سال ۹۹۵ هجری در مشهد، از مادری چرکس به وجود آمد شاه عباس یازده سال بعد پادشاهی حراسان را بدو داد و ابراهیم خان را للهو سرپرست او کرد

در سال هرات هجری که صفی میرزا پنج ساله بود، او را به حکومت همدان و امیر الامرائی ولایات مغرب ایران تا سرحد بغداد منصوب کرد و اعور لوسلطان بیات

(۱) مسجد صفی از مساجد قدیمی است که شاید قدیمترین مسجد شهر رشت باشد شیخ صفی الدین هنگامی که گیلان حربه ای بود، اینجا صومعه ای به سحت و صومعه او کم به مسجد تبدیل شد در تاریخ عامه و شعری گیلان ص ۲۲ و ۲۳

را به وکالت و نیابت او گماشت. (۱) مردم ایران تا سال ۱۰۲۲ هجری، محمد باقر میرزا را ولیعهد و جانشین شاه عباس می‌دانستند. شاه عباس نیز با وی مانند جانشین خود رفتار می‌کرد و هر وقت که به سفرهای دربار و جنگهای پرخطر می‌رفت، او را همراه نمی‌برد و از معرکه برکنار می‌داشت (۲) در سال ۱۰۲۳ هجری که شاه عباس به گرجستان لشکر کشیده بود، جمعی از «هرزه‌درایان خوشامد گو و خوشامد گویان تقرّب جو» به شاه خسرو دادند که صفی میرزا بهایی با فرهاد بیگ چرکس قوشچی، میرشکار، و دو غلام چرکس، از بستگان مادر خود، سر و سرتی دارد و در صدر کشتن شاه است. (۳)

در همان ایام، هنگامی که شاه عباس در فومن گیلان بود، باز یکی از ملازمان صفی میرزا که شغل جلوداری داشت و همواره همراه شاهزاده بود، به او خبر داد که پسرش روری در شهر رشت با جمعی از سرداران به شرابخواری نشسته و در حال مستی گفته است: « وقت آن رسیده که رایات اقبال در عرصه کون و مکان برافرازیم » (۴)

پس از آنکه اطرافیان، شاه عباس را نسبت به محمد باقر میرزا بدگمان کردند، دستور داد تا اوزون بهبود - علامی حرکس - او را بکشد. این مرد بی‌درنگ همت به انجام دادن آن مأموریت شوم گماشت، و در روز دوشنبه سوم محرم الحرام سال ۱۰۲۴ هجری در یکی از کوچه‌های رشت با صفی میرزا رو برو شد.

ولیعهد تیره‌رور که از گرمانه بیرون آمده بود، سوار بر قاطری به خانه می‌رفت و حر جلوداری که عنان قاطر را به دست داشت، کسی همراهش نبود. بهود بیگ سر راه بر او گرفت و گفت «صفی میرزا بیاده شو قبله عالم خواسته است که تو بمیری» و با دو حجر کارش را تمام کرد و شاهزاده بیجان بر زمین غلتیده حسدش را به سوی مردابی نزدیک آنجا کشیدند و چهار ساعت تمام میان

(۱) زندگانی شاه عباس اول ج ۲ ص ۱۷۰ و ۱۷۱ (۲) همین کتاب ص ۱۷۵ (۳)

همین کتاب ص ۱۷۶ (۴) همین کتاب ص ۱۷۷

آب و گل افتاده بود. (۱)

شاه عباس پس از کشتن صفی میرزا، چون به بیگناهی او پی برد، از کرده پشیمان شد برای اینکه نام پسر را جاوید سازد، دستور داد محلی را که شاهزاده در آنجا کشته شده بود، محصور کردند و در آنجا بقعه‌ای ساختند و شهیدیده نام نهادند و آنجا را بست و پناهگاه مقصران و مجرمان ساخت برای نگاهداری «شهیدیده» و دستگیری از فقرا و تنگدستان در آن محل نیز موقوفاتی تعیین نمود و میرزا حسنعلی نام از معاریف اصفهان را متولی و نگاهبان آن بقعه کرد. (۲)

محل مردانی که جسد صفی میرزا را در آن انداختند، میان منزل کنونی آقای پیشوا و چاه معروف به چاه صفی است فعلاً جزء حیاط مسجد و محصور به نرده آهنین است

چاه صفی یا چاه صاحب الزمان، جایی است در این مسجد که مردم با چشم احترام بدان می‌نگرند. شهبای جمعه بر سر این چاه می‌آیند و نامه‌هایی که برای حضرت قائم نوشته‌اند، در آن می‌انداختند پس از انداختن ندور، در چاه، آب آنرا برای ترک و ادامه سلامتی و اخود می‌برند و می‌نوشند. مردم می‌گویند که شیخ صفی‌الدین اردبیلی به سب قرابت با تاج‌الدین ابراهیم ماقب به شیخ زاهد گیلانی، به گیلان آمد و شد داشت در این محل جایی کند، حاجتگاهی ساخت و جلّه شست. کرامات و حواری عادت به این چاه نسبت می‌دهند

وضع فعلی مسجد

بنای اصلی مسجد به طول ۲۳ و عرض یازده متر است (عکس شماره ۱۷۲) سه فیلما از شرق به غرب در وسط بناست که دو تنای آنها گچ‌بری دارد (عکس شماره ۱۷۳ و ۱۷۴ و ۱۷۵) محراب مسجد، سراسر گچ‌بری است و اطراف آن کاشیکاری

(۱) زندگی شاه عباس اول ج ۲ ص ۱۷۸ و ۱۷۹ (۲) سفرنامه‌های تاریخی و جغرافیایی ص ۲۰۰ - تصاویری صریحاً می‌نویسد. شهیدیده مکانی است که چون صفی میرزا به فرموده شاه عباس ماضی به قتل رسید، پادشاه موقوفات جهت آن مکان تعیین نمود (نقل از

که بر کاشیها سمله و انما يعمر مساجد الله من آمن بالله تا فادخلوها سلام آمنين.
 و در کجج بریها، انما يعمر مساجد الله الى آخر الايه و آية الكرسي تا «اللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِينَ
 آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ اللَّهِ وَزِيْرَآءِ
 سَمَلِهِ وَازِدُوْطَرَفٍ» انا فتحنا لك فتحاً مبيناً» ووسط «افوض امرى الى الله ان الله
 بصير بالعباد» کجج بری شده است (عکس شماره ۱۷۶)

حاشیه ریز طاق مسجد کاشیکاری است و بر کاشیها شکستات «حناب محتهد
 العصر والزمانى حاجى سيد محمد باقر» نوشته شده است.

بر یکی از کاشیهای سمت راست محراب این عبارت دیده می شود
 تاریخ بنای جدید مسجد در سنه ۱۳۴۴ .

در سمت جنوب شش پنجره قدیمی و دو در به اسار و آبدارخانه است. در طرف
 شرق ده پنجره تازه ساز است در طرف شمال، سه پنجره سراسری نزرگ است و اردو
 در ورودی که در دو طرف پنجره هاست به دو کفش کن می رود در طرف غرب دو
 در به آبدارخانه، يك در و دو پنجره متوسط به حیاط دارد قسمتی از سمت غرب
 مسجد، غرقه زبانه است که از حیاط پلکانی دارد

بر هلال سردر ورودی مسجد، بسمله سبحان اللى تا المسجد الاقصی و ولاية
 على بن ابى طالب حصنى فمن دخل حصنى امن من عذابي عمل احمد ولد مرحوم
 حاجى يوسف كاشى ساز ۱۳۴۴ .

مسجد و مدرسه مستوفی

میان راسته سگرها و خدا بان مسجد صفی و بادی الله (= بدیع الله)

مدرسه مستوفی بیست و پنج حجره کرسی بلند دارد که بیست و پنج تن طایفه
 در آن ساکن بود . علاوه بر حجره ها ، مجای برای مدرس و اطاق بررگی برای
 کتابخانه دارد

حیاط مدرسه بررگی است و حوص و چاهی در وسط آن است حاجی شیخ
 مهدی لاکانی این مدرسه را در سال ۱۳۶۸ قمری تعمیر و مرمت کرده است این

کتیبه در حیاط بر سر مدخل قدیمی مسجد دیده می شود :

آخرین یادگار و آثار حیریه فقید سعید جنت مکان آیه الله آقای حاج
شیخ مهدی لاکانی طاب الله ثراه ساحتین مدرسه مستوفی است که خود در تاریخ
شروع ساختمان آن سروده .

برای تاریخ آن سرود مهدی (بدل - اساس این مدرسه به زهد و
تقوی شده) .

مسجد مستوفی ۱۳۶۸ قمری

مسجد مستوفی کرسی بلند و در طول حیاط مدرسه بنا شده است. طول فعلی
آن ۱۶ و عرض آن ۱۲ متر است دو قیامای آجری هشت ضاعی که قسمت بالای آنها
گچبری مقرنس است در وسط شمشستان است. در ضلع شمالی پنج پنجره سراسری
تاریخ سقف است که بالای آنها هلال است. در ضلع جنوب چهار پنجره برگ و
محرابی با کاشیهای قدیمی است. در کاشیهای محراب با خط کوفی چهار گوشه
«لا اله الا الله» را نوشته اند. (عکس شماره ۱۷۷) پشت محراب را در حیاط کاشیکاری
کرده اند (عکس شماره ۱۷۸) ازاره مسجد و اطراف پنجره ها کاشیکاری قدیمی
است سابقاً دو قسمت شرقی و غربی که امروز جداست، جزء شمشستان مسجد بوده
است قسمت شرقی فعلاً کتابخانه و قسمت غربی محل سکونت مدرس است.
در قسمت شمالی مسجد بالای دیوار کتیبه کوفی چهار گوشه که بر آن عبارات و
کلمات «لا اله الا الله، محمد و علی و نظایر آن دیده می شود (عکس شماره ۱۷۹)
هیچگونه تاریخی در این مسجد دیده نشد

مسجد بدیع الله (= نادی الله)

در محله بدیع الله

صحن مسجد فعلاً دارای دو قسمت اصلی است قسمت شرقی که در گذشته مدور و در
است و قسمت دیگر با سه ستون برگ که در دامن هشت ضاعی و در وسط مدور و در
بالا چهار ضاعی هستند، جدا می شود عروقه را به، بالاخانه مانند و همگی بر این

ستونهاست. محراب مسجد کچ بری و کلمات زیر با خط نسخ بدی بر محراب کچ بری شده است :

یا الله، یا الله، یا قاصی الحاجات، یا کریم، یا رحیم، سمله و سورة «انا انزلنا» تا «حتى مطلع الفجر».

در ضلع غربی، مدخل عرفه زنانه و پنج پنجره نورگیر است در ضلع شمالی دو پنجره بزرگ تا زیر سقف و در ورودی است که از کفش کن به صحن مسجد می روند. بالای کفش کن اطاق خادم است. درازاره داخلی مسجد چهار ردیف کاشی منقش آبی و سفید به ارتفاع ۶۵ سانتیمتر از کف و در پایه فیلیاها، سه ردیف کاشی به ارتفاع نیم متر چسبانده اند.

سقف سراسر مسجد لمبه کوبی حطدار و دام کنند و مسجد حلب سر است

(عکس شماره ۱۸۰)

قبر بدیع الله - بانی مسجد - در قسمت شمالی است و این عمارت بر صندوق آن دیده می شود. «احداث این مسجد ۱۳۴۴ قمری» آبدارخانه مسجد در کفش کن شمالی است. چندپاره ستونهای سنگی لاج لنگری مار بیخ حلو مسجد افتاده است که معلوم شد متعلق به چه بنائی بوده است.

مسجد حاجی سمیع

در محله ساغری سازان

طول و عرض مسجد، غیر از محوطه ریز عرفه زنانه $۱۹/۳۰ \times ۱۷/۲۰$ متر است صحن مسجد به چهار قسمت اصای تقسیم شده است. میان قسمت اول و دوم شش فیلیا و میان قسمت دوم و سوم پیر شش فیلیا و میان قسمت سوم و چهارم سه فیلیا است چهار فیلیا، هشت صلعی، دو فیلیا شش صلعی و باقی چهار صلعی است در پایه های فیلیا های چهار صلعی شش ردیف کاشی سر و رنگ به ارتفاع ۹۰ سانتیمتر و پائین چهار فیلیای دیگر، پنج ردیف کاشی گلدار به ارتفاع ۸۸ سانتیمتر است و پایه های فیلیا های هشت صلعی کاشیکاری ندارد. غرفه زنانه طرف غرب است و از

حوضخانه و کفش کن می گذریم و به صحن مسجد می رسیم. در ورودی دیگری در طرف شرق است. اطراف بنا پنجره های متعدد دارد و محراب ساده طرف قلبی مسجد است. سقف سراسر بنا لیمه کوبی با دررپوش خطدار و بام سفال سر است. این مسجد، مدرسه ای قدیمی سمت جنوب داشت که طلاب علوم قدیمی در آن درس می خواندند و ساکن بودند یکی دوتن از پزشکان قدیمی نیز در این مدرسه مطب داشتند. این مدرسه موقوفات زیادی در حدودش هر از قوطی برنج داشته که فعلاً از رقبات این موقوفات شانی بیست و نه جای مدرسه قدیمی هم دبیرستان دخترانه شاهدخت بنا شده است. این مسجد و مدرس را مرحوم حاجی سمیع خان رشتی بنا کرد.

بقعه آقا سید عباس و آقا سید اسماعیل

فرزندان امام موسی کاظم علیه السلام

در محله ساغری ساران شهر رشت

مرار این دو برادر در اطاقی به طول $7/90$ و عرض $3/90$ متر پهلوئی یکدیگر است. صریحی مشبك چوبین به طول دو متر و عرض $1/70$ و ارتفاع $1/40$ متر که بالای آن گهواره ایست، مرقد را پوشانده است. در ورودی شمالی است و حدود صحن دو در عربی و دو در شرقی دارد که از آنها می توان به اطاقهای اطراف صحن رفت. سقف صحن لیمه کوبی است و بالای صریح را محفظه ای هشت ضلعی از سقف در آورده اند. بام سراسر بنا سفال سر است. در ورودی بقعه دو لنگه و از جوب آزاد است. ارتفاع هر لنگه 186 و عرض آن 52 سانتیمتر است. (عکس شماره ۱۸۱)

بر نائوی چپ لنگه سمت راست سمله و آیه الكرسی تا «وما حلفهم ولا»
بر نائوی راست لنگه سمت راست از «یحیطون بشیء» تا «ومن یكفر» بر نائوی
راست لنگه سمت چپ از «بالطاعت» تا «والدین کفروا» بر نائوی چپ لنگه
سمت چپ از «اولیائهم» تا «فیها خالدون» و در آخر این حاشیه این عبارات دیده

می شود: کتبه عبدالله بن محمد مؤمن سفره چی ناشی علی بن موسی ۱۲۴۳. (۱)
 بر تنگه های بالا و پائین هر دو لنگه کنده کاری بسیار ظریف است (عکس
 شماره ۱۸۲) و در دو تنگه وسط و سرو، با نقوش بسیار ظریف در اطراف آن، کنده کاری
 شده است (عکس شماره ۱۸۳)

بر پاسار بالای لنگه سمت راست، از لطف تو هیچ بنده بومید شد

بر پاسار پائین آن مقبول تو جز مقبل جاوید نشد

بر پاسار پائین آن زیر سر و سمت راست: لطفت بکدام ذره پیوست دمی

۱۲۴۳

بر پاسار پائین لنگه سمت راست کان ذره به از هزار خورشید شد

بر پاسار بالای لنگه سمت چپ، در دیده تنگه مور نورست از تو

بر پاسار پائین آن، بالای سرو، در پای صعیف پشه زور است از تو

بر پاسار پائین زیر سرو، ذات تو سزا است هر خداوندی را

بر پاسار پائین لنگه سمت چپ هر وصف که ناسراست دور است از تو

بر گوشه چپ بالای لنگه سمت راست سید اسمعیل.

بر گوشه راست بالای لنگه سمت چپ سید عباس.

در ورودی بقعه در مسجدی است که غیر از ضلع شمالی، اراده سه ضلع دیگر

آن را به ارتفاع ۹۶ سانتیمتر کاشیکاری کرده اند ابعاد این کاشیها ۴۹ × ۳۱

سانتیمتر است (عکس شماره ۱۸۴) و دو کاشی را از طول روی هم قرار داده اند. بالا

و پائین کاشیها، قریب هائمی متصل به خود کاشی است این کاشیها نقوش برجسته دارد

و نابی امر حیر و کاشی سار آن بر یک کاشی بدین شرح معرفی شده اند

نابی امر حیر این کاشیهای هراره آقای آقا مشهدی سلیمان کریم اوف از

همه آقایان التماس دعا داریم عمل مشهدی محمد کاشی ساز و والدهم حوم حاجی یوسف

تاریخ ۱۵ شهر رمضان ایلان نیل ۱۳۳۵

(۱) رامینو نام این شخص را محمد مؤمن سفره چی ناشی علی بن موسی الرضا خوانده است

اگیلار رامینو ص ۷۵)

طول این مسجد ۱۳/۹۰ و عرض آن ۶/۳۰ متر است بنا را از درازا بنا قرار دادن سه ستون چوبی، به دو قسمت کرده‌اند.

در محراب گچ بری این مسجد عبارات و کلمات زیر دیده می‌شود.
افوض امری الی الله ان الله بصیر بالعماد - یا رفیع الدرجات - یا قاضی الحاجات - انا فتحنا لك فتحاً مبیناً . (عکس شماره ۱۸۵)
بالای کاشیهای اراره دیوار با گچ بری متوسطی این آیات و احادیث را گچ بری کرده‌اند.

اما یعمر مساجد الی آخر الآیه - آیه الكرسی الی آخر الآیه - آیه نور الی آخر الآیه - الصلوة عمود الدین وان قبلت قبلت ماسویها وان ردت ردت ماسویها - لا اله الا الله محمد رسول الله علی ولی الله سقف بنا لمه کومی خط دارو سراسر بنا سفال سر است

حمام حاجی محمد جعفر حیح فروش در بازار ساغری ساران شهر رشت

سردر این حمام سینه قدیمی و کار مشهدی یوسف کاشی سار پدر مشهدی محمد و مشهدی احمد است که پس از پدر بدکاشی سازی اشتغال داشته‌اند.
در دو طرف سردر، کاشیهای گل و نته دار رنگین و بالا، صحنه جنگ رستم با دیوسمید و رین آن مناظری از باغ و بوستان و خانه و افراد محتاهی دیده می‌شود

بر بالای صحنه جنگ رستم اعمال مشهدی یوسف کاشی ساز بتاریخ مارس ۱۳۰۸ و سمت راست قسمت پائین نیز عین این عبارت دیده می‌شود. (عکس شماره ۱۸۶)

مسجد ساغری ساران

در محله ساغری ساران شهر رشت

مسجد ساغری ساران از مساجد قدیمی شهر رشت است کتیبه گانده شده مسجد حاکی است که این مسجد در ربیع الثانی سال ۱۲۰۴ به دستور حاجی علی قاجر

شیروائی نمانده است (۱)

بعدها آقای سیدرضی رودباری - امام مسجد - آنرا مرمت کرده است
این مسجد به طول ۱۸ متر و عرض ۱۱/۶۰ متر است هشت فیلیپا در دو ردیف
در صحن مسجد است. پایه فیلیپاها پنج ردیف کاشی به ارتفاع ۹۵ سانتیمتر دارد.
محیط قسمت پائین فیلیپاها که هشت ضلعی و کاشیکاری است ۲۶۰ سانتیمتر است.
ارتفاع کاشیکاری داخل محراب ۱۰۵ سانتیمتر و ارتفاع کاشیکاری از ازاره مسجد
۸۰ سانتیمتر است

محرابی دارد که داخل بسیار بدی سیمانه و آیه نور و صلوات بر رسول خدا
و آل او و نامهای پنج تن و صر^ه من الله و فتح قریب را گچ بری کرده اند
پسحره های بزرگ و کوچک در چهار ضلع بنا دیده می شود و مسجد شامل
کفش کن و آبدارخانه و قسمت رفانه است (عکس شماره ۱۸۷)
کمر گلدسته آجری این مسجد، کتیبه های کاشی است که به خط نستعلیق
از چپ به راست آیه نور را نوشته بوده اند مقداری از این کتیبه فعلاً زیر سیمان
کاری رفته است

کتیبه گلدسته مسجد بر سنگ مرمر سفیدی به ابعاد ۴۰ × ۳۰ سانتیمتر در
بدنه گلدسته در میان سیمان کاری نصب است و این عبارات بر آن حک شده است:
هو الله تعالی شانه العزیز و قف مؤبد بمود این گلدسته را خیر الحاج حاجی
علی قاهر شیروائی تاریخ شهر ربیع الثانی سنه ۱۲۰۴ تا ثواب آن در
یوم لا ینفع مال ولا نون الا من اتى الله نقاب سلیم عاید او گردد اللهم اعمر له و
لوالدیه بحرمه محمد و آله الطاهرین المعصومین (۲). (عکس شماره ۱۸۸)

مسجد سوخته تکیه

در محله سوخته تکه رشت

مسجد فعلی به طول ۱۲/۵ و عرض ۱۲/۲۰ متر است ساختمان قدیمی را

(۱) راسخو درس ۲۵ و ۸۷ گیلان خود از این کتیبه یاد کرده است (۲) راسخو در شهر
نامه اردلان و استرآبادس ۲۰ این کتیبه را آورده است

حراب کرده‌اند و به‌حای آن ساختمانی نوساز با آجر و سنگ مرمر و سنگ سیاه ساخته‌اند. بنای فعلی شامل قسمت زبانه و کفش کن و حوض خانه و آبدارخانه است (۱)

بقعه خواهر امام (۲) در محله خواهر امام زین

بنای اصلی بقعه هشت‌ضلعی و طول هر ضلع آن ۳/۳۰ متر است. چهار در، در چهار جهت اصلی دارد. درهای شرقی و غربی، به دو ایوان شرقی و غربی و از در شمالی به مسجد می‌روند. در جنوبی، در ورودی اصلی بقعه است که از ایوانی بسیار مجلل و بلند به صحن بقعه می‌رود. در میان چهار ضلع دیگر طاق‌نما مانندی بنا کرده‌اند. صندوق و صریح چوبی را در سال ۱۳۴۳ شمسی به صریح آهنی بدل کرده‌اند و شیشه‌های سبزرنگ، در آلات آهنی صریح، نصب کرده‌اند. از داخل، بر دورگند که سقف اصلی بقعه است، ناخط نستعلیق سفید بر زمینه آبی، آیات و مطالب زیر را کج‌بری کرده‌اند:

سماه، آية الكرسي نافيها خالدون صدق الله العلي العظيم و صدق رسوله سي الكريم و صدق علي بن ابي طالب امير المؤمنين و بحن علي ذلك من الشاهدين ناصر مبارك حضرت والا اسعد ابوالنصر ميرزا حسام الساطنه اين بنده محمد ميرزا تحرير نمودم باهتمام ميرزا . عباد قاجار مسعودي عمل حاجي علامه حسن سنه ۱۳۰۶ (عکس شماره ۱۸۹)

ایوان حاو بقعه به طول بیست متر و عرض ۲/۵ متر است. در وسط این ایوان سرسرائی است که از زیر آن به طرف در اصلی بقعه می‌رود. طول این سرسرا ۸/۶۰ و عرض آن ۴/۳۲ متر است. سقف ایوان و سرسرا، لشد کوبی نادرزدوش خط‌دار است. چهار ستون عظیم، حاو ایوان است که در اصل آنها ۴/۹ متر و محیط دایره هر يك از آنها ۱/۲ متر است (عکس شماره ۱۹۰ و ۱۹۱)

(۱) واییمو سوختن تکه را حره محله را بعد از صفت کرده است (۱-۱) گیلان رانیه

سردر ورودی حیاط بقعه‌خواهر امام، از آخرهای لعاب‌دار چیده شده و این
بات در کاشیهای سردر است

یارب بنای کیست مر این طاق بی نظیر

گر رفعتش سپهر معلق بود قصیر

در میدهد بهشت نشان جدول درش (۴)

شنگرف آفتاب فلک سوده در حریر

ماهش اگر بطوف بیاید پهای خویش

دست ادب و سام سپهرش کشد بریر

در حیرتم که نانی این آستانه کیست

گر آب خصر کرده گلش را ملک خمیر

مانا که هست باعث این طاق و این بنای

در این بهشت بقعه که خاکش بود عسیر

سلمان روزگار شریعتمدار دهر

گر اوج عرش بگذردش پایه سریر

تاریخ این بنای که چون صوء آفتاب

تا زور رستخیز نباشد حال پذیر

پرسیدم از حرد که چه باشد بلوح نور

با آب زر دوشت باسقاط یا صعیر

نامه باب معنی بحرم قلم نکش (۴) ۱۲۹۰

روزی که مرع و مور کشد از حگر صعیر

(عکس شماره ۱۹۲)

کتابه سنگی بر سمت چپ در ورودی بقعه خواهر امام

السلطان ابن السلطان ابن السلطان ناصرالدین شاه قاجار - یا حفیظ
یا حافظ - پوشیده نماید که سرکار اقدس همیون این فرمانرا بنخواست جناب
وحر العلماء والمحتهدین حاجی ملا رفیع مرحمت فرمودند - آنکه چون بشکرانه
فصل و کرم والا نعم خداوند بی مثل و بطیر الیدی لیس له شریک ولا وریر حوان
نعمتش در سیطر زمین گسترانیده و سایه رحمتش و خود سلاطین باقر و تمکن را
ریب سرین سلطنت گردانیده دیهیم سلطنت را بوحود همیون ما مژین فرمود و
تخت خلافت را بقدم مارشک گلشن نمود همواره خاطر حورشید اشراق شاهنشاهی
بارایش بلاد و عباد متعلق است و رأی پادشاهی را در رعایت رعیت و ولایت توحه
مطلق بیوسته همت ملوکانه بر آن داشته ایم که سایه رحمت بر کافه عباد بگسترانیم
و عاقه انام را به نعمت و رفاهیت سرورانیم تا ملک ارشمول عاطفت آراسته تر از
گلشن گردد و دیده ایام بفروع معدلت خدیوانه روشن شود و وضع و شریف رعیت
را دعا گوئی نقای این دولت و استدامت این شوکت و در زبان آید از جمله از
قراریکه بعرض مقیمان عتبه خلافت کبری رسیده بواسطه مالیاتی که بدکاکین
حمازی دارالمرر رشت از دیوان اعلی جمعست اهالی آنجا در خانه های خود از
بختن نان ممنوعند و از این رهگذر سکنه و عا درین از عریب و بومی بملت قلت
نان نوعی عسرت و تنگی واقع می شود محض مرحمت شاهانه از هده السنه لوی -
ئیل و ما بعدها برای حصول دعای دولت و توسعه معیشت اهالی از قرار این همیون
توقیع مالیات دیوانی دکاکین حمازی دارالمرر رشت را به تخفیف اندی مقرر و صنف
مرور را ارتکالیف دیوانی معاف و مسلم فرمودیم که از این به بعد هر کس بخواهد
دکان حمازی در هر جا بگشاید و نان در خانه های خود بخته در بازار بفروشد
واحدی قادر بر ادبّت و آزار آنها نموده باشد مقرر آنکه سلاطین ححسته آئین دولت
عاقه و احلاف و اعقاب خلافت عظمی از قرار همین فرمان قضا حریان معمول داشته
اند ادهر دیناری و حقه مالیات و عوارض و صادر بر حصار باده رشت وارد تیاورند
و حلاف آن را محال بر صای خدا شمارند مقرر آنکه عالیجا هان رفیعجا یگهان

حکام و مباشرین حال و استقبال گیلان حسب المقرر معمول داشته همه ساله بخرج گیلان محری دانند - الحمد لله که اتمام این سنگ بسعی سلاله السادات العظام آقا میرابوطالب تاجر رشتی در قزوین خاند آئین انجام گرفت - کتبه ملک محمد قزوینی فی شهر شعبان ۱۲۷۲ (۱) (عکس شماره ۱۹۳)

مسجد خواهر امام

در محله خواهر امام (۲)

این مسجد که سابقاً به مسجد لاله شوی (۳) معروف بود، روی درخرابی داشت. حاج شیخ مهدی لاکانی آن را مرمت کرد بنای اصلی مسجد به طول ۲۳/۵ و عرض ۱۲/۵ متر است حجرابی ساده دارد اراره مسجد و صفدها، به ارتفاع ۹۸ سانتیمتر کاشی گادار است هشت فیلیا که در دو ردیف قرار گرفته اند، سطح مسجد را به سه قسمت تقسیم کرده اند محیط بای فیلیاها ۳/۸۰ متر است و تا ارتفاع ۹۸ سانتیمتر کاشیکاری است نقش کاشیها، گلدان و گلزنق است، در صلع شرقی و غربی مسجد عرفه هائی برای زبان است که عرفه متکی بر دو فیلیا است در ورودی از کفش کن شرقی است در صاع جنوبی، دری به بقعه مسجد و دری به صحن خواهر امام دارد و از در دیگری می توان به ایوان پشت حرم رفت. پنجره های متعدد کوچک و بزرگ در اصلاع مختلف است

مسجد محمد آباد

در محلی معروف به یهودی تپه در شهر رشت

بنای اصلی مسجد به طول ۱۱/۵ و عرض ۷/۶۰ متر است در وسط هشت ستون چوبی در یک ردیف، صحن مسجد را در دو قسمت اصلی تقسیم می کند حجرابی با گچ بری ساده دارد که پاره ای از اسماء حسنی بطیر یا منان یا سبحان یا دیان یا رحمان و عبارت افوض امری الی الله ان الله بصیر بالعباد گچ بری شده است

(۱) این کتبه را در یمنو در سرنامه مارندران و استر آباد صفحات ۶۶ و ۶۷ و ۶۸ با اختلافاتی آورده است (۲) زانمو محل مسجد را در محله در حوض راهبان ذکر کرده است (گیلان ص ۷۵ و ۸۸) (۳) مراد لاله شوی (با بیخ گیلان عند الفتح ص ۱۷۵)

ساحتمان مسجد دو طبقه است و در زیر، حوضخانه و انبار و اطاق متولی است پنجره‌هایی به اندازه‌های مختلف در اصلاع چهارگانه مسجد دیده می‌شود.

سنگ مزار مگردیج پسر خواجه آودیس

کلیسای قدیمی آرامنه شهر رشت در محله بازار، سرای قروینیان بود فعلاً در خیابان سعدی کلیسایی نو ساخته‌اند. (عکس شماره ۱۹۴) در کلیسای جدید که اراضی مدرسه قدیم آرامنه است، سنگ قبری نسبتاً قدیمی که به خط ارمنی مطالبی بر آن نوشته‌اند که ترجمه آن را این قرار است:

بنیان گذار این مدرسه به نام انوشیروان و مگردیج اورتانیان است. آودیس ورش و سرش مگردیج در اینجا مدفونند. مگردیج در ۱۱ اکتبر ۱۹۱۱ درس ۶۱ سالگی فوت شد و زرش مریم در ۲۰ فوریه ۱۹۱۸ درس ۵۵ سالگی و مگردیج در ۲۰ اکتبر ۱۹۰۵ درس بیست سالگی فوت شد بنیان گذار مدرسه در سال فوت پسر خواجه آودیس یعنی مگردیج حیات داشته و مدرسه را به نام او نام گذاری کرده است

آثار و بناهای تاریخی بخش موازی

بقعه سید هارون بن موسی الکاظم علیه السلام

در دهکده آتشگاه موازی

بنای اصلی بقعه به طول ۴۹۰ و عرض ۳۵۰ متر است. صندوقی مشک درشت به طول ۱/۷۰ و عرض ۸۸ و ارتفاع ۱۰۰ سانتیمتر، مرقد را در این اطاق پوشانده است. از در شرقی بقعه، به مسجد و از در شمالی، به کفش کن می‌توان رفت

بقعه سید یعقوب بن امام موسی الکاظم علیه السلام

در گوراب آقا سید یعقوب

بنای اصلی بقعه به طول ۱۹/۵ و عرض ۶/۷۰ متر است صریحی تخته‌های قدیمی از چوب آراد به طول ۱۸۵ و عرض ۱۲۰ و ارتفاع ۱۱۰ سانتیمتر در مزار

است. ضلع شرقی، يك در ورودی با دو پنجره و ضلع شمالی يك در ورودی با چهار پنجره دارد. سقف سراسر بنا لمبه کوبی و نام حلب سر است. درخت آزاد نزدیک به محیط دایره ۸۵ متر نزدیک بنای بقعه است

بقعه آقامیر عظیم بن موسی بن جعفر علیه السلام در دهکده گوراب موازی

بنای اصلی بقعه به طول ۳۰/۹ و عرض ۷ متر است. صندوقی سه سده قدیمی به طول ۱۲۰ و عرض ۱۱۰ و ارتفاع ۱۲۵ سانتیمتر که بالای آن گهواره ایست نزدیک به دیوار شرقی، بر روی قبر است. پنجره هائی به اندازه های مختلف در سه ضلع بناست سقف و اشان کشی، بدون دل کوبی و لمبه کوبی است مسجد متصل به بقعه را خراب کرده بودند و بسازی می کردند. اطراف بقعه پنج اصله درخت کیش و چندین اصله درخت آزاد قدیمی بود.

آقای پیر سنبل در دهکده پلکومی (۱) موازی

بنای قدیمی را خراب کرده بودند و به جای آن بنائی نو ساز به طول ۶۹۰ و عرض ۲۰ ساخته بودند مسجدی در غرب بقعه بود که طول داخلی آن ۱۱ متر و عرض آن ۶/۹۰ متر بود. بر کاشی های متفرق و نامنظم محراب «وان یکاد» و «نصر من الله و فتح قریب» و «ولایة علی بن ابی طالب الح» دیده می شد. دو ستون چوبین قدیمی وسط مسجد بود که صحن مسجد را در طول به دو قسمت می کرد سقف لمبه کوبی و نام آن حلب سر بود

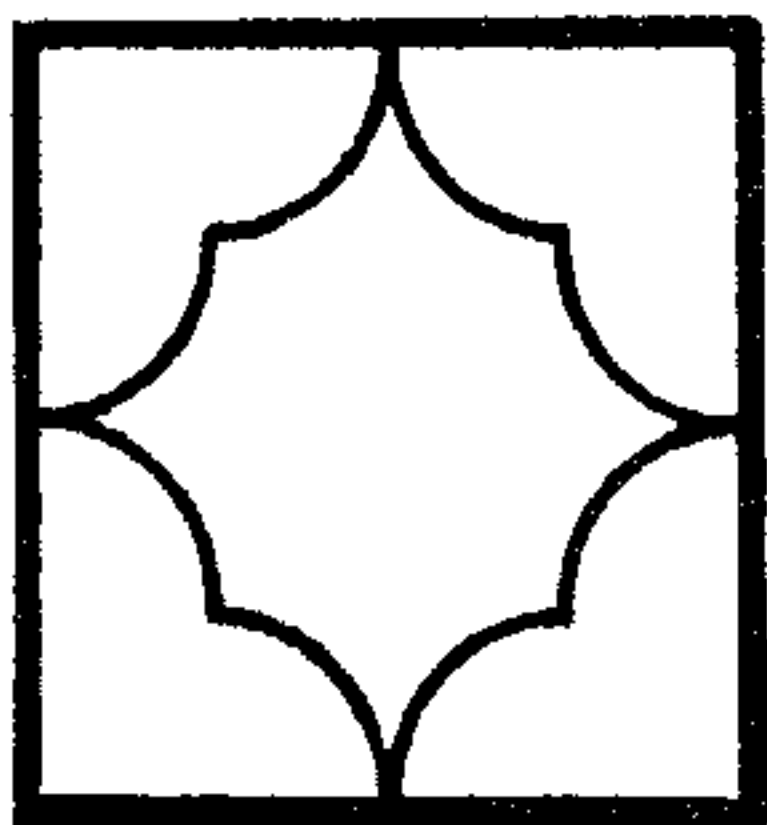
بقعه آقا پیر سید معروف به پیل (۲) بقعه در پشه‌ور موازی

در اطاقی به طول ۳/۸۰ و عرض ۴ متر، صندوقی چوبین به طول ۱۹۰ و عرض ۱۰۰ و ارتفاع ۱۲۰ سانتیمتر است چهار طرف بنا، ایوان و ستونهای چهارسو دارد. دودرخت آزاد که پنسال در محوطه قبرستان بقعه است

(۱) فتح پ و سکون لام (۲) پیل در گیلکی به معنی مردك است

آفا پیر صالح در دهکده میشاوندان موازی

بنای اصلی بقعه از داخل به طول ۵/۵۰ و عرض ۴/۷۵ متر است. صندوقی

شکل شماره ۳

مشکک به طول ۱۸۵ متر و عرض ۱۳۰ و ارتفاع ۱۲۸ سانتیمتر در وسط بناست که طرح نگار آن در شکل نشان داده شده است (شکل شماره ۳) مسجیدی متصل به بقعه است که به دو قسمت ردا به و مردانه تقسیم شده است، طول خارجی مسجد با بنای بقعه ۲۹/۲۰ متر است. منجره‌هایی به اندازه های مختلف در

دیوارهای مسجد و بقعه دیده می شود. درخت آزاد کهنسالی در محوطه بقعه است که محیط دایره تنه آن ۶/۵ متر است. مراسم علم بندی در این بقعه اول محرم و مراسم عام واجینی بیست و هشتم صفر یعنی روز قتل امام حسن علیه السلام برپا می شود

بقعه سید ابراهیم بن امام موسی کاظم علیه السلام در دهکده لاکان موازی

طول بنای اصلی بقعه ۱۸/۵ و عرض آن ۹/۶۰ متر است. صریح بقعه طرف عربی اطاق است سقف بقعه سراسر لیمه کوبی و نام حلب سر است. در قبرستان وسیع اطراف بقعه هفت اصله درخت آزاد کهنسال دیده می شود.

بقعه سلیمان داراب (۱)

در دهکده سلیمان داراب موازی

بنای اصلی بقعه بر بلندی است و در حدود دو متر و نیم از کف حاده و سطح زمین های اطراف ارتفاع دارد طول داخلی آن ۷ متر و عرض آن ۵/۴۵ متر است.

(۱) در گیلان رایسو ص ۲۴۱ نیز از این بقعه یاد شده است

مصالح اصلی بنا، آجر است قسمت داخلی اطاق را سعید کرده اند ارسی در رگ قدیمی در طرف جنوب و ارسی کوچکتری در طرف غربی است ارسی دیگری، طرف شرق است که به اطاق محاور ناره می شود در ورودی کنده کاری بسیار ظریف داشته که در حدود ۴۵ سال پیش به سرفت رفته است صندوقی با کنده کاری بسیار ظریف در دیک به صلح شمالی است طول آن ۲۶۰ و عرض آن ۱۱۲ و ارتفاع آن ۹۰ سانتیمتر است و بر پایه چوبی نصب شده که ارتفاع آن ۴۰ سانتیمتر است (عکس شماره ۱۹۵) حاشیه بالا و پائین صندوق سراسر سوره مس با خط سنار حوشی حک شده است (عکس شماره ۱۹۶) در بدنه شمالی صندوق دو کتیبه طرف راست و چپ آن داشته که اوایل بهمن ماه سال ۱۳۴۶ به سرفت رفته است چهار طرف بقعه ایوان و علام گردش دارد سقف بقعه لیمه کوبی و نام شمال سر است کتیبه صندوق را راسخو در سفرنامه مارندران و استرآباد خود مدین شرح آورده است

کتیبه صندوق مقبره پیر سلیمان (۱)

در سلیمان داراب رشت

قد امر بحمل هذا الصندوق المبارك السلطان العادل الكامل قدوة الامراء العظام
 امین الحواقین الصحام المحتص بعواطف الله الملك العالم المؤید نشأ بیانات الملك الممان
 سرافرار سلطان حمد الله تعالى طلال سعاده و رفعتة و حالته و عظمتة و اقباله العالی
 للمرقدا المعطر والامر المهور الشیخ الفاضل السالك الكامل المرحوم المعفور
 المسور ردة المشایخ پیر سلیمان بن حمزه دارابی الرشتی جعله الله تعالى
 من الآمین الفائز بن الدین الاحوف علیهم و لاهم بحر نون فی دبعة سنة ثمان و خمسين
 و سعما به نعتل الله تعالى من السلطان العادل مد ظله العالی هذه المرات والحیرات
 و رقة يوم العیامة المراب العظمی والدرجات الکبری حمد الله طلال عظمتة و
 سعاده و حالته فی الدنیا علی ما بهواه و تتمی وصاعفته الحساب

(۱) سفرنامه مارندران و استرآباد ص ۷۰ و ۷۱ راسخو در سفر اول کتیبه «الکامل» را «العالم»
 خوانده است